Економічні науки

УДК 658.14

Загоруйко Світлана Володимирівна
старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет
Загоруйко Светлана Владимировна
старший преподаватель кафедры финансов и банковского дела
Ужгородский национальный университет
Zagorujko Svitlana
Senior Lecturer of the Department of Finances and Banking
Uzhhorod National University

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ ОБОРОТНОГО КАПИТАЛА
THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF ESSENCE OF THE CURRENT CAPITAL

Анотація. *У статті розглянуто теоретичну сутність оборотного капіталу підприємства.. Зазначено, що для вітчизняної економіки термін «оборотний капітал» є відносно новим, більш звичним і використовуваним був термін "оборотні кошти,"який фігурував у законодавчих і нормативних актах, у господарській практиці. Нові економічні реалії вимагають нових підходів до визначення цієї економічної категорії. На основі аналізу наукових праць відомих вітчизняних і зарубіжних економістів виділено три підходи до розуміння економічної категорії «оборотний капітал». Також висвітлено визначення оборотного капіталу у законодавчих актах України. Зокрема, розглянуто його висвітлення у Господарському кодексі*

України, Національних стандартах бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано та наведено визначення оборотного капіталу підприємства.

Ключові слова: *оборотний капітал, оборотні кошти, поточні активи, оборотні засоби, грошові кошти, фонди обігу, оборотні виробничі фонди.*

Аннотация. *В статье рассмотрена теоретическая сущность оборотного капитала предприятия. Отмечено, что для отечественной экономики термин ѕборотный капитал"является относительно новым, более привычным и используемым был термин ѕборотные средства," который фигурировал в законодательных и нормативных актах, в хозяйственной практике. Новые экономические реалии требуют новых подходов к определению этой экономической категории. На основе анализа научных трудов известных отечественных и зарубежных экономистов выделены три подхода к пониманию экономической категории ѕборотный капитал." Также отражено определение оборотного капитала в законодательных актах Украины. В частности, рассмотрено его трактование в Хозяйственном кодексе Украины, Национальных стандартах бухгалтерского учета и Международных стандартах бухгалтерского учета. В результате проведенного исследования обоснованно и приведено определение оборотного капитала.*

Ключевые слова: *оборотный капитал, оборотные средства, текущие активы, денежные средства, фонды обращения, оборотные производственные фонды.*

Summary. *The Article considers the theoretical essence of the company's current capital. Indicated that for the national economy, the term ѕurrent capital" is relatively new, more familiar and used was the term ћegotiable remedies,"*

which became active in the legislative and regulatory acts in the business. New economic realities require new approaches to the definition of this economic category. Based on the analysis of the scientific publications of famous domestic and foreign economists highlighted three approaches to understanding the economic category of "working capital". Also clarifies the definition of the current capital in the legislative acts of Ukraine. In particular, considered his coverage in the Commercial code of Ukraine, the National accounting standards and the International accounting standards. As a result of the conducted research is substantiated and the definition of the current capital of the enterprise.

Key words: *current capital, working capital, current assets, current medications, cash funds, current production funds.*

Постановка проблеми. Для вітчизняної економіки термін «оборотний капітал» є відносно новим, більш звичним і використовуваним був термін "оборотні кошти", який фігурував у законодавчих і нормативних актах, у господарській практиці. Із виходом українських підприємств у міжнародний економічний простір, із приведенням національних стандартів обліку до міжнародних вимог виникає потреба у єдиній термінології та методиці аналізу управління оборотним капіталом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження сутності економічної категорії «оборотний капітал» зробило багато науковців, зокрема, Кравцова Г. І. [1], Ткачук М. І. [1], Шашковський А. В. [1] , Азаренкова Г. М. [2], Журавель Т. М. [2], Михайленко Р. М. [2], Роштейн Л. О. [3], Василик О. Д. [4], Моляков Д. С. [5], Поддєрьогін А. М. [5], Єрмасова Н. Б. [7] , Ченг Ф. Лі та Джозеф І. Фіннерті [8], Крейніна М. Н. [9], Бердар М. М. [10], Ковальов В. В. [11], Русак Н. А. [12], Бланк І. О [14].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є наукове обґрунтування економічної сутності оборотного капіталу на

основі синтезу існуючих підходів до розуміння цієї категорії вітчизняними та зарубіжними вченими.

Виклад основного матеріалу . Проблемам аналізу оборотних коштів в радянській спеціальній науковій літературі приділялося багато уваги, проте методологія аналізу оборотних коштів в основному носила макроекономічний характер, що було зумовлено централізованим управлінням держави.

Нині у науковій літературі можна зустріти різноманітні підходи до визначення і трактування оборотного капіталу. Для його характеристики використовують такі економічні поняття як «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотний капітал», «чистий оборотний капітал», «брутто-оборотний капітал», «короткострокові активи», «поточні активи».

Поняття "оборотний капітал" та "оборотні активи" ототожнюються багатьма економістами і використовуються як синоніми. Розглянемо різні підходи науковців до визначення оборотного капіталу та інших понять, пов'язаних з ним.

Перша група економістів вважає, що оборотний капітал має грошову природу, виконує функцію платіжного обслуговування кругообігу та визначає його як грошові ресурси, вкладені до оборотних виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного виробництва і реалізації виробленої продукції.

Так вчені Кравцова Г. І., Ткачук М. І. та Шашковський А. В. зазначають, що сукупність грошових коштів, що планомірно авансуються підприємством для утворення оборотних виробничих фондів і фондів обігу становить оборотні кошти [1, с. 71].

На думку Азаренкової Г. М., Журавель Т. М., Михайленка Р. М., оборотні засоби — це грошові ресурси, які вкладено в оборотні засоби і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації

виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції [2, с. 129].

Роштейн Л.О. Зазначає, що «оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів і інших матеріальних цінностей» [3, с. 61].

Василик О. Д. вважає, що обігові кошти – це «грошові засоби, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу» [4, с. 246].

Друга група економістів визначає оборотний капітал як авансовану вартість. На відміну від розглянутих вище визначень, тут підкреслюється, по-перше, рухомий відновлюваний характер вартості, яка лише авансується й повертається після кожного кругообігу в грошовій формі. По-друге, у характеристиці оборотного капіталу як авансованої вартості підкреслюється, що створений додатковий продукт до оборотного капіталу не відноситься.

Традиційна радянська фінансова школа (Д. С Моляков) визначає оборотні кошти як «авансовану в грошовій формі вартість для планомірного створення та використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу в мінімально необхідних розмірах, що забезпечують виконання підприємством виробничої програми і своєчасного здійснення розрахунків» [5, с. 54].

Поддєрьогін А.М. об`єднує терміни «оборотний капітал» і «оборотні кошти». З точки зору А. М. Поддєрьогіна, «Оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [6, с. 159].

Єрмасова Н.Б. об`єднує поняття «оборотні кошти» і «поточні активи», і дає наступне визначення «оборотні кошти (поточні активи) – засоби інвестовані підприємством в поточні операції в час кожного операційного циклу» [7, с. 78]. Таке визначення вважається більш

загальним і не дає точної характеристики оборотним коштам.

Ченг Ф. Лі та Джозеф І.Фіннерті використовують термін «оборотний капітал». Під ним розуміють відображені в доларах поточні активи організації, які включають грошові кошти, цінні папери, що легко реалізуються, товарно-матеріальні запаси та дебіторську заборгованість [8, с. 479]. Розглядаючи це визначення, слід зауважити, що у ньому показано оборотний капітал з позиції вкладення коштів у складові оборотних активів і, тим самим, підкреслено сутність поняття «капітал» як економічної категорії.

Третя група економістів визначають оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються і реалізуються підприємством протягом року або операційного циклу. Тобто це активи, які на протязі одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені в гроші.

Крейніна М.Н. вважає, що оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року (або навіть більш коротшого періоду в межах року) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.п. [9, с. 35]. У даному визначенні акцентується увага на терміну використання оборотних активів, але грошові кошти не розглядаються як складова оборотних активів.

На думку Бердар М. М., оборотні активи — це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців із дати складання балансу. У виробничій сфері оборотні активи авансуються в оборотні виробничі фонди і фонди обігу [10, с. 175].

Ковальов В.В. вважає, що оборотний капітал «належить до

мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу» [11, с.330]. До аналогічної точки зору схиляється і Русак Н.А. [12]. Це визначення досить точно відображає суть оборотного капіталу, проте воно не розкриває економічної природи даної категорії.

Брейлі Р. та Майєрс С. застосовують поняття «оборотні активи», «короткострокові активи», «поточні активи» [13, с. 740]. На їх думку, поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти [13, с. 744]. На нашу думку, представлене визначення є не зовсім коректним, оскільки грошові кошти також не включені до складу оборотних активів.

Відомий сучасний економіст Бланк І.О. трактує оборотні (поточні) активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [14, с. 62]. У даному визначенні чітко надано економічний зміст оборотних активів.

Поряд з визначенням категорій «оборотні кошти» та «оборотний капітал» у літературних джерелах, існують визначення в законодавчих актах України.

У ст.139 Господарського кодексу України зазначається, оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів [15].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [16, с. 7]. Отже, як випливає з цього визначення, оборотні

активи включають у себе виробничі оборотні засоби й засоби обігу взяті разом. Тому у вартісному вираженні можна ототожнити такі поняття як оборотні активи й оборотні кошти.

У МСБО 1 «Подання фінансової звітності» розглядається таке поняття як поточні активи. Згідно ст.66 суб'єкт господарювання повинен класифікувати актив як поточний, якщо:

а) він сподівається реалізувати цей актив або має намір продати чи спожити його у своєму нормальному операційному циклі;
б) він утримує актив в основному з метою продажу;
в) він сподівається реалізувати актив протягом дванадцяти місяців після звітного періоду;
г) актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів (як визначено у МСБО 7), якщо немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду.

Здійснений аналіз визначень свідчить про ототожнення понять «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», а іноді «власний оборотний капітал».

Висновки з даного дослідження. У результаті проведеного дослідження пропонуємо таке розуміння «оборотного капіталу»: Оборотний капітал – це кошти, вкладені в активи, величина яких повинна забезпечувати досягнення ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності, ділової активності і рентабельності, а також характеризують сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-господарську діяльність, величина яких визначається її масштабом і характером, тривалістю і специфікою виробничого циклу, станом основних фондів підприємства, його взаєминами з контрагентами (внутрішні фактори), а також макроекономічними (зовнішніми) параметрами.

Література

1. Кравцова Г. И. Финансы промышленности : учеб. для экон. вузов / Г. И. Кравцова, М. И. Ткачук, А. В. Шашковский; Под ред. М. И. Ткачук. – Мн.: Выш. шк., 1990. – 223 с.
2. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посібник [для самост. вивч. дисципліни]. / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. - 3-тє вид., виправл. і доп. - К. : Знання-Прес, 2009. - 299 с. - ISBN 978-966-311-073-8.
3. Роштейн Л. А. Оборотные средства в промышленности / Л. А. Роштейн. – М.: ФиС, 1986. – 93с
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / О. Д. Василик. – К.: НІОС, 2000. – 416с.
5. Маргасова В. Г. Системний підхід до управління оборотним капіталом на підприємствах харчової промисловості / В. Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 53–59.
6. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам та ін. / керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
7. Ермасова Н. Б. Финансовый менеджмент: конспект лекций / Н.Б. Ермасова. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – 192с.
8. Ченг Ф. Ли. Финансы корпораций: теория, методы и практика / Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 685 с.
9. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент: учеб. пособие / М. Н. Крейнина. – М.: Дело и сервис, 1998. – 304 с.
10. Бердар М. М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 352 с.
11. Ковалев В. В. Финансы предприятий: учеб. пособие / В. В. Ковалев, Вит. В. Ковалев. – М.: ООО «ВИТ + РЭМ», 2002. – 352 с.

12. Русак Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: справ. пособие / Н. А. Русак, В. А. Русак. – Мн.: Высш. шк., 1997. – 309 с.
13. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 1997. – 1088 с.
14. Бланк И. А. Управление активами / И.А.Бланк. – К.: Ника -Центр: Эльга, 2002. – 720 с.
15. Господарський кодекс України у редакції від 06.01.2018 / http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page 1
16. Національні стандарти бухгалтерського обліку / Все про бухгалтерський облік. Спецвипуск № 424. - 2017. - №66 (2543). — 194 с.
17. МСБО 1 "Подання фінансової звітності" у редакції від 01.01.12 / http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013

References

1. Kravtsova G.I. Finansy promyshlennosti : ucheb. dlya ekon. vuzov / G. I. Kravtsova, M. I. Tkachuk, A. V. Shashkovskiy; Pod red. M. I. Tkachuk. – Mn.: Vysh. shk., 1990. – 223 s.
2. Azarenkova Gh. M. Finansy pidpryjemstv : navch. posibnyk [dlja samost. vyvch. dyscypliny]. / Gh. M. Azarenkova, T. M. Zhuravelj, R. M. Mykhajlenko. - 3-tje vyd., vypravl. i dop. - K. : Znannja-Pres, 2009. - 299 s. - ISBN 978-966-311-073-8.
3. Roshteyn L.A. Oborotnye sredstva v promyshlennosti / L.A. Roshteyn. – M.: FiS, 1986. – 93s
4. Vasylyk O.D. Teorija finansiv: pidruchnyk / O.D. Vasylyk. – K.: NIOS, 2000. – 416s.
5. Marghasova V.Gh. Systemnyj pidkhid do upravlinnja oborotnym kapitalom na pidpryjemstvakh kharchovoji promyslovosti / V.Gh. Marghasova // Aktualjni problemy ekonomiky. – 2004. – # 7. – S. 53–59.

6. Poddjerjoghin A.M. Finansy pidpryjemstv: Pidruchnyk / A.M.Poddjerjoghin, L.D.Burjak, Gh.Gh.Nam ta in. / kerivnyk avt. kol. i nauk. red. A. M. Poddjerjoghin. – 3-tje vyd., pererob. ta dop. – K.: KNEU, 2000. – 460 s
7. Yermasova N.B. Finansovyy menedzhment: konspekt lektsiy / N.B. Yermasova. – M.: Yurayt-Izdat, 2007. – 192s.
8. Cheng F. Li. Finansy korporatsiy: teoriya, metody i praktika / Cheng F. Li, Dzhozef I. Finnerti. – M.: INFRA-M, 2000. – 685 s.
9. Kreynina M.N. Finansovyy menedzhment: ucheb. posobie / M.N.Kreynina. – M.: Delo i servis, 1998. – 304 s.
10. Berdar M. M. Finansy pidpryjemstv. Navch. posib. - K.: Centr uchbovoji literatury, 2010. - 352 s.
11. Kovalev V.V. Finansy predpriyatiy: ucheb. posobie / V.V.Kovalev, Vit. V.Kovalev. – M.: OOO «VIT + REM», 2002. – 352 s.
12. Rusak N.A. Finansovyy analiz subekta khozyaystvovaniya: sprav. posobie / N.A.Rusak, V.A.Rusak. – Mn.: Vyssh. shk., 1997. – 309 s.
13. Breyli R. Printsipy korporativnykh finansov / R.Breyli, S.Mayers. – M.: ZAO "Olimp-Biznes", 1997. – 1088 s.
14. Blank I.A. Upravlenie aktivami / I.A.Blank. – K.: Nika -Tsentr: Elga, 2002. – 720 s.
15. Ghospodarsjkyj kodeks Ukrajiny u redakciji vid 06.01.2018 / http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page 1
16. Nacionaljni standarty bukhghaltersjkogho obliku / Vse pro bukhghaltersjkyj oblik. Specvypusk # 424. - 2017. - #66 (2543). — 194 s.
17. MSBO 1 "Podannja finansovoji zvitnosti" u redakciji vid 01.01.12 / http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013